

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Kolozsvár, szeptember 24-én, 1841.

13. szám.

Tartalom: Néhány szó az unitariusok korondi 1841-i synodusáról, 95. l. A' kláris-gyöngy, (Kazir) 99. l. Közlemények. Czinádi Pál emléke, (N) 102. l. Ötletek.

Néhány szó az unitariusok korondi 1841-i synodusáról.

Midőn egy gondal ültetett, a' föld és lég zsirjától szintúgy mint többi társai a' természet örök törvényei szerint táplált fa, kifejlésében egyszerre csak megállva életjelt sokaig nem adna: nemde méltán elszomorodnék kertésze vagy birtokosa? Nemde méltán tünődnék: vajjon életműszerei közül vesztette-e el valamelyik működési tehetségét? vajjon az egész rendszer megbomlott vagy csak megcsontosodott-e? vagy talán titkos léleg rágja némi nemesebb életművét 's felemésztí a' fejlődési anyagot? De imé, a' gondviselés, mellynek hatása ott kezdődik, hol az emberi ész és igyekezet áthághatlan korlátait éri, még éltet és virágzást szánt a' növénynek; hosszas szünet után a' nedv megindultát levelek kihajtása és virágbomlás jellemzik. Csak egy fa vala ez a' tágos kertben, de ama pástor is „elhagyja a kilenczven kilencz juhót és elmegyén az egy elvesztett után mig megtalálja“ és a' kert gazdája is inkább örvend azon egyen mi „megholt vala és megelevenedett“ mint azokon, mellyek nem szükkölnének megtérés nélkül.

Hizelgünk magunknak, hogy képünk nem egészen aránytalanul festi az unitarius egyház állapotát; 's ha allegoriánkat folytatni akarnók, azt mondanók, hogy a' természet ujja szülő ereje még nagy bajjal tudá átfurni a' megkérgesedett héjjat, hogy a' levelek még apródadok, nem büszkélkednek azon élénk zöldszínnel, milylyet jól sikerült máléban szeretnek gazdáink:

hogy a' virágok táplálatára nem mutatkozik elég bő nedv, 's a' gyümölcs durványokat e' miatt vagy elasztástól vagy silányulástól félthetni; — de talán jobb lesz mindezeket kép nélkül csupa fogalmakat jelentő szavakkal előadnunk.

Igy sem szándékunk e' synodusban *) vitatott minden tárgyakra kiereszkednünk, részint csak az egyház belső érdekeit illetik azok, részint fontosságukban az általunk felfogandó oldalnál jóval alább állanak. Növelés (a' szó legzélesb értelmében) korunk főkérdése, 's ha az emberi nem olly korán gondoskodott a' testi jök öröklését biztosító 's szabályozó törvényekről, valóban jó volna már egyszer a' lelki jókat „az ész kincseit“ sem hagyni, mennyiben rajtunk áll a' történet szeszélyes kezelésére. Méltán mondhatjuk tehát a' szóban gyűlés határozati fénypontjának a' főiskolai tanítási rendszernek, ha a' dolgot magát tekintjük, parányi, ha az alfokon maradást, honnan ide kelle szökni, orrási javítását.

Itéletünk oktanusítására tekintsünk kissé vissza főiskoláink eredetére 's innen folyó szerkezetére.

*) Azoknak, kik az unitarius álladalom szerkezetével nem ismeretesek, tudni szükség, hogy ott olly csupa papi synodus, minő a' reformatusoknál, nem létez, a' csupa papi kezelés a' püspökre van bízva; az egyházi törvényhozás és székezés a' papokból 's világiakból álló Fő Egyházi Tanácsé, melly évenként rendszeren két gyűlést tart u. m. egyet Kolozsváratt telen, 's egyet vidékít nyáron, melly utóbbinak alkalmával az új papok is felszenteltetnek 's ezért ezen gyűlés zsinati Fő E. Tanácsnak (Synodale Consistorium) hivatik.

A' reformatio az elmék azon világosodásának köszönhető levését 's gyarapodását, minek megint kútfeje az irodalom ujja születése vala. Ezen ujja születés a' latin 's görög úgy nevezett classicusok elterjedésében, közkézre jutásában állott, minél fogva a' tudományi ismeretek nem maradának tovább kevesek, vagy éppen egyetlen egy testület kiváltságos sajátai. Melancthon nem volt anyjákoz, mint a' revolutiók szülötteinek vetik szemökre, hálátlan, 's a' protestans iskolák éppen olly kirekesztőleg a' philologiának voltak szentelve * mint a' mai öszművészeti tanhelyek a' műipari ismereteknek. A' catholicus intézeteknek is le kelle lassanként hányni a' scholasticismus ** már úgy is repedező kéréget 's a' Jesuiták, kik a' reformatiót saját fegyvereivel akarák megverni, annyit kölcsönözének a' protestansok rendszeréből, mennyit céljukra elégnek ítéltek.

A' philologia urrá tételére még szolgált egy ok: Európa nemzeteinek azon időszakban kevés kivétellel még nem volt irodalma, vagy hogy jegyzőbben mondjuk, szépirodalma ***; nem

* Az egyetemek (Universitász) nem szenvednek kivételt, mert ezek nagy részint a' kenyér facultasoknak (Theologia, Medicina, Jurisprudencia, 's ezek közül is az elsőbe és utolsóba nagyon mélyen bétudta magát a' philologia furni) vannak szánva, az egyedül tisztán műveltségi facultasnak, az úgy uevezett philosophiának, melly az irodalom minden egyéb ágát magában foglalja, ismét aránytalan részét vevé birtokába a' classica philologia, mi ugyan a' realismus erősödésével időszakonként szűkül.

** E' szót itt a' philosophiae historiai értelmében vesszük.

*** A' mellyiknek pedig volt valami, ott legtörekvebb is volt a' philologia thronusa. Angliában a' stabilitás honában is csak Oxford maradt mind végig híven az ó classicai irodalomhoz. Cambridge penatése már Newton korában a' Mathesis volt; Glasgow 's kivált Edinburgh pedig általában szélesben engedte körét terjedni, mint a' középkor képviselője, a' rocoo Oxford. Egyébaránt Anglia az, hova a' köznevelési és köztanítási módszerek tekintetében, legkevésbé kell tanács kérdeni menni. Az angol nép, mint egy erős és erejében egységében bizakodó ember, ki feledi törté-

csuda, némellyiknek alig volt még nyelve. Rézletesb kimutatással, bár mi ösztönt érzünk is rá, e' lapok szűk körét nem feszithetem, azért elég legyen mondani, hogy olly remekkel millyeket a' görög és latin irodalom csillogtata, sem roman sem german népnek nem volt mit visszaverő tükörül szembe állítani, nem legalább a' kormánybíró philologia areopagusa előtt. Ekkor váltak e' szók remek és classicus synonymonokká, 's így a' görög és latin nyelv műveltség jelévé 's eszközévé. A' kettő közt megint az utolsó vitta ki az elsőséget, mert nem csak a' szépirodalom hanem a' facultások nyelve is volt egyszersmind.

Ezen időszakba esnek erdélyi főbb iskoláink alapításai 's a' latin nyelv befogantatására itt azon újabb ok járult, hogy legelső tanítóink nagyobb része idegen lévén semmi közlekedés módja velünk azon kívül nem volt. A' catholicusok intézeteit itt is mint másutt a' Jesuiták ragadák magukhoz 's rendszerök mindenben a' külföldi társaiké volt.

Közös eredetök után a' két folyam két útat veszen magának — hiszen a' Maros és Olt is egy hegy szülöttei, még is az egyik a' magyarok 's oláhok, másik a' székelyek és szászok vetéseit nedvesíti, — 's intézeteink földrajzi távola semmivel sem nagyobb, mint irányzata elhajlása német rokonaiétól; mert a' messzebbi külföldről a' hely hallgatnom kénszerit. Mig a' német iskolák testben és szellemben gyarapultak, a' miéink csak testben hízta; pedig a' hájtestünknek sem szépséget sem erőt nem kölcsönöz. De szóljunk világosban, mert némelly olvasónk majd „szellemisták“ sorába osztályoz 's ennél a' K* T* 'sa' N* U* szemé előtt nagyobb bűn nem létez. Azt értjük tehát hogy a' német honi iskolákban a' philologia a' latin és görög nyelvek grammaticai művelése, stylisticai gya-

hető gyöngékedése esetére gyógyszerekről gondoskodni, nemzeti elsőséget, mellyekkel elfoglalt magas polczát kivitta, elidegenithetlen jószág vagy fajtai minőség módjára hitte maradékaira átszállíthatni; de ma már kezd csalódásából helyre jöni.

korlása mellett hajdani irók ismeretében, értelmök magyarázatában, szépségeik fejtegetésében szüntelen tökélesült; minden más tudományi szakokkal egyközüleg haladott 's ennél fogva minden olasz-, frank-, angol- 's hollandi philologus névével szembe legiot állithat, 's a' realismussali jelen háborujában, mi a' tulajdonképi hadserget illeti, a' számi elsőség ma is nála van. — „Lám! kiáltja az antiszemita“ a' miveltség magas fokán álló Némethonban a' latin nyelv teljes virágában áll, 's mi — homunciok — ki akarjuk küszöbölni!“ De elfogulatlanabb olvasóm megvárja, a' mi philológiánk (?!) rajzát is, miből ki fog világlani, vajjon a' mi latinításunk az-e a' mi német szomszédainké 's aztán azt is megkérdi, vajjon ezt is igazán ki akarja valaki küszöbölni? 'S ha az eredmény a' „nem“ talál lenni, akkor az ellenvetés egy kelméjében 's alakjában elvétett okoskodás, vulgo kappankodás marad. — Iskoláinkban tehát a' latin nyelvvel foglalkodás lassan lassan, és már jó darab óta arra jutott, hogy csak köntösét azaz szavait czibálók, mellynek módja a' nyelvtani szabályok könyv nélküli értetlen tanulása, használata egy két latin auctor plaga közti exponálása, néhány stylus és exercitium (mellyeket minden ember elégetett vagy roncsalék papirnak felhasznált) írása 's egy kis culinaris beszéd; czélja latinul irt törvény czikkeink értése 's dicasterialis conceptusok készíthetése volt. Ugyan csak felmérünk szólítani, kivétel nélkül minden olvasót, igazán magába szállva, megfontolva, keblére tett kézzel vallja meg: hasonlít-e ez a' német philologia főlebbi minden szépítés nélkül rajzolt vonásaihoz? Megérdemlette-é az egész dolog, hogy érette élünk legszebb, legreménytelibb korából 10 — 16 évet feláldozunk? Igen is 16-ot, mert miután a' classistai éveken át erkölcsi pathológiánk * theoreticus cursusán keresz-

* Gondolhatni-e szomorubb állapotot, mint mikor anya nyelvünket véljük betegségnek; 's vajjon iskoláink nem e' nyavalya kórházai voltak-e? Plágával irtottuk; az ajtoni orvos pap a' tébolyodottakat gyógyította korbáccsal.

tül mentünk, a' philosophicus cursus clinicájába vezettek, 's ott a' tudományos ismereteket idegen nyelvbe burkolt apró adagokban közlök velünk, hogy hatalmas latin tudásunkat gyakorolván el ne feledjük. Quid dignum? De siesünk hamar a' dolog másik felére, mert a' sulyosabb szellemesbűn t. i. a' latin nyelvvel elenségeskedés gyanuja mind sulyosan láttatik a' szóban forgó rendszer alkotóin feküdni. Elsőben is tehát iménti kérdéseink nem azt teszik, hogy a' latin nyelvet tanítani jó és szükséges nem volna. — Jesu bone! absit blasphemia! — sőt azt még a' mi iskoláinkbeli szilány állapotában is, éppen a' felhozott anyagi czélokért igen is nélkülözhetlennek tartjuk. Hanem természet elleni bűn kis eredményért nagy seröket hozni mozgásba, időt és munkát pazérlani, 's bolondnak mondanak ki káposztás kerte öntözésére a' Marlyi vizszivattyu * mintájára készítettne gépelyt, kertje egész értékét sokasan felül muló költséggel. De mennyivel drágább, mennyivel beceseb, kimélni valóbb az emberi élet, hozzá teszem a' fiatal élet az aranynál és ezüstnél; 's van-e istentelenebb élet-pazérlás, mint midőn 6 — 8 éves gyermeket 2 évig declinaltatunk, comparaltatunk, conjugaltatunk; minek megtanulására, legeslegfőlebb hat hét elégséges? Nem az-e 16 évet, az emberi élet több mint negyedét fordítani egy nyelv megtanulására, holott a' világon legbajosabbat, a' chivait, meg lehet négy év alatt? Hát ha még az erőmű el is akad, 's nem teszi a' szolgálatát! Ekkor már az ifju, gályarabhoz hasonló, kinek huznia kell az evezőt, ha a' gálya soha 50 mértföldnyi útat se tesz. Mi hát a' synodus határozatát, melly a' latin nyelv gyökeres tanulása időszakát 4 évre (ha a' gyakorlati előkészületet u. m. a' három nyelvű Orbis Pictus Hamilton szerinti használatát hozzá értjük) öt évre szabja és a' továbbbi gyakorlatot nem a' tudományos ismeretek kárával vásároltatja meg, hanem a' philoso-

* A' hydraulica legóriásibb műve Versaillesben a' XIV. Lajos hajdani hires kertében.

püiai folyam végéig 5 év alatt saját leczkékkel és a' vizsgálatokkor szoros kérdőre vonással eszközölteti, üdvösnek tartjuk. Hogy a' négy vagy öt évi folyamban a' tanulás sükere biztosítva legyen, a' latin tanításnak magyarnyelvtan tudására kell épülni, magyar nyelven folyani 's a' régi 's újabb idő minden világosító 's könnyítő módszereivel 's a' legcélszerűbb kézikönyvekkel segítettni. Ezek természet szerint mint az ügy részletes kezeléséhez tartozó dolgok a' gyűlés elébe terjesztett rövid tervbe aprólékozva nincsenek, de a' tervező 's végrehajtó igazgatóságtól mindazon feltételek pontos és lelkesmeretes teljesítését remélhetjük. De látunk abban egyet, mi csaknem mindenikökökkel összevéve egyenlő súlyu, t. i. az egész latin tanítás egy oktató kezére bizását, ki, mi után egyedül azon tárgyal foglalkodik, erejét 's iparát egészen reáközpéltetheti. 'S ennyiből áll a' nagy ujtás, mi az eddigi rendszert nem hogy változtatná, hanem kinövései levagdalásával 's hiányai pótlásával éppen csak tökélyesíti.

De ugyan mi is gátolható e' sebészi műveleteket, mellyek a' paedagogia 's didactica haladásával ismeretes néző előtt már már torzképpé vált rendszernek mondhatni életét menték meg, olly sokáig? Mi adhata a' kelevényeknek és holt tetemeknek olly szívós, csak nem élet erőt, melly még ezelőtt egy évvel új lobbal (a' halni készülő mécs utolsó lobbanásával) gyarapodék? Könnyü a' felelet, kedves olvasónk! — Két mérges dudva, a' dologgali ismeretlenség 's a' hivatalvadászás. Egyikök is elég volna a' legegészségesb testet aqua tofanaként véghanyatlásra hozni 's a' kettő kezét fogva, — Uram örizz! mit nem tehet! Állításunkat igazolnunk kell.

A' latinnyelv tulnyomó hatalmát az ellensúly, a' homi irodalom nem léte vagy gyengesége okozá Európában általában. Ennek növekedtével amannak apadnia kelle: ez természetes. A' Némethon irodalmi időszaka a' XVIII. száz közepe táján kezdődött hajnallani, ezzel a' latinnyelv csapongó árja is árkába tolódni. A' ma-

gyarhonnak még várnia kellett, de az irókoszorus testőr (bár ne állana karából egyedül a' Parnassuson!) 's lelkes társai megkezdék az ostromot, minek a' jelenszáadban az a' sükere lön, hogy a' magyar protestans iskolák is a' tudományokat magyarul kezdek tanítani. *) Ekkor unitarius atyánkfiai kik már régóta sérelemmel panaszolák hivatali elmellőztetésöket, hihetőleg így gondolkodtak: „Megállj! a' reformatusok nem tanulják a' philosophiát latinul; tehát nem is fognak latinul tudni; a' mi tanítási rendszerünk pedig tökélyes, mert hiszen ÉN is ott tanultam meg deákul; tehát a' mi iskolánkból kijövő ifiak is jobban fognak tudni mint mások; tehát a' mit a' jog és méltányosság meg nem szerezhetett, megadja a' szükség, mert a' dicasteriumhoz latinul tudó egyének kellene; tehát többen jutunk hivatalba!“ Sőt voltak olylyak is, kik az utóbbi idők e' tekintetbeli kedvezőbb, mert jogosabb szellemét a' szederjes magyarka latinságának tulajdonitni elég — hogy többet ne mondjak — merészek voltak. Így hát a' rendszer minden nyomorékságával szent sértetlen volt, 's a' ki bár ujjal bántani avagy csak ócsárolni meré: „anathema esto!“ sujtaték fejéhez. Nem egy eset ez, hogy a' hivatalvadászás nem csak egyeseknek hanem fő és alsokaságnak is erkölcsi és tudományi, jogi és méltányossági, philosophiai 's philologiai eszméit úgy megzavarta, hogy a' kivel ma beszéltél alig hiszed hogy a' tegnapi ember; akkorát fordult, néha jobbra, többször rosszabbra, mindig homályosabbra. A' dologismeretlenség nem engede sem hiányokat sem pótolhatókat látni a' szüette szekeren, mellynek rudja a' k. v. u. tanácsnokság felé vala fordulva 's a' votizálóknak mig egész bizodalommal csak parancsolák a' felrakodást eszökbé nem juta, hogy egy résznek nem arra az útja, 's a' más résznek egyszer alája törhetik a' tengely. Az illy urak legyenek most meggyőződve, hogy a' szekérnek némelly nehéz nélkülözhető löcsei, rongyos fedele elvan-

*) Szász atyánkfiai közelebb lépdesének a' külföldi javítások nyomdokaiba. 'S bizony látszik-is rajtuk.

nak hányva, 's ezzel a' teher könnyítve, de tengelyei megvannak ujjitva, kerekei vasalva, nyujtója erősítve, perselyei kenve 's majd isten segédével éppen olly vigan, talán még vigabban haladunk mint valaha, 's ez által aggodalmunk szűnni fog.

(Vége következik.)

A' klàrisgyöngy.

Dán rege.

A' tizenhetedik században élt Kopenhágában egy jó ügyekezeti tisztos özvegnő, kinek nem volt párja a' gyöngyhímzésben. — Ügyes és egyenes voltaért mindenki becsülte, 's nem sok nemes hölgy és uraság lehetett körülbe, kik avagy egy rendbeli köntöst ne birtak volna művészi kezétől, 's ha egy ifjocznak pár aranykája maradt zsebében, ment a' művésznőhöz és egy süveget vagy mellényt rendelt meg ragyogót arany- és ezüst virágoktól. De szemei végre kezdettek tompulni 's nehezebb volt mint hajdon az arany leveleket és csillagokat látnia, mellyek gyors túje alatt képződtek, azért kétszeres öröme volt olly szépen és szendén fölvirult leányiban, kik szorgalomra és ügyességre anyjokhoz ütöttek. — Ő hát nyugtot engedekzeinek, csak a' megrendeléseket fogadá el, véleményét adá a' minták választásakor, dicséré vagy gáncsolá érdem szerint a' lányok műveit, mialatt egy öreg szolgáló gazdasszonykodott az ő vezetése alatt.

A' tágas lakszoba előrésében az anya tartózkodott, vevőit vagy dolgoztatóit elfogadandó; a' másik nagyobb felében, mellyet amattól egy függöny választá, a' három leány ült himzórámájok mellett, némán 's komolyan édes anyjok jelenlétében, ámde egymásnak regéket beszélve 's dalolva, ha távozott. — A' két nagyobb ikernővér tizenkilenced éviben járt 's ritka szépségűek valának; mert bár hosszú szőke haj; égszínű szemek, 's legfejérb, legfinomabb

arcszín éppen nem ritkaságok a' dánoknál, de még is, ki bár egyszer láthatá Katinkát és Marrit, megkelle vallania, hogy bőrük a' legfrisebb, hajok legaranyoszínűbb és szemeik a' legkékebbek volnának. Sok ifju, sőt még komolyabb férfiak is jelentek meg a' gyöngyhímzőknél, valamelly művet megrendelendők, de sajátkép azért hogy a' bájos ikreket láthassák; de csak félig elrejtve a' függöny alatt láthaták őket 's himzórámájokra hajoltan. Bármi közönyösnek látszék az anya ezen látogatások eránt 's lányait minden hiúságtól kíváná távol tartani, ők még is elég éberek voltak a' titkos hódolatokat észrevenni 's rajtok örülni. De szelidek 's jó nevelésűek levén, nem áhitoztak szabadabb életmódra 's megelégtültek, ha vasárnap vagy legalább egyszer hetiben jó reggel sétálhattak édes anyjok társaságában.

Másként gondolkozott Gitta, a' legifjabb nővér. Ha fekete haja, sötét szemei 's idegenszerű arcvonásai néneitől megkülönbözteték, nem kevésbé hajlott el tőlök szenvedélyes kedélye 's tüzes ábrándozó lelkínél fogva. — Majd érzé Gitta, hogy nénejei nem értik őt, komoly tartózkodó anyjához sem vala bizalma, ki hogy leánya heves természetét szelidítse kitetszőleg hideg és fontosképű vala iránta; azért megába zárkozik, belső világa ábrándképeinek magát átadván. — Egyszerű életmódja neki nem igen tetszék, de még is örömmel kívánt édes anyjának használni, 's midőn álmovilágába elmélyedett; gépileg hagyá tűjét a' minta után dolgozni 's a' műértésben nem maradt nénejei mögött. Sőt néha még mintákat is rajzolt eleikbe; mik bár szabályszerűtlen és hiányosan valának odavetve, de soha sem kifejezett jellem és szellem nélkül. Midőn Gitta, ki test és lélekre nővéreinek sebesebben kifejlék, leányzóvá lön serdülve — még sötétebben néze maga elé 's mély fájdalomtól érzé magát gyötörve. Jól látá, hogy anyja 's nővérei szánakoznak rajta, minél érzékeny szívűre semmi sem lehet nyomasztóbb. Sajnálták őt, hogy társaitól annyira elütött. Az ő fekete haja, sötétebb arczíne nem valának ak-

koron hazája ifjainak izlése szerint; az illyest alánézék vagy némi kellemetlen, csodás eset gyanánt tekinték, 's a' meggyőződés hogy őt nem szeretik, természeti kellemességét nagyon gyengíté. Hő szive szerelmet ahított; de ah! igen is jól tudá hogy ő senkinek sem tetszik; nem fog tetszeni, sőt csak szokás és természeti ösztön volna az is, mi tulajdon édes anyját 's nővéreit hozzá lánczolja.

Mint rendszerint lényekkel történik, kik szülőik házában idegenek, így történt a' szegény Gittával is. Tina a' szolgáló nyájasabb volt hozzá mint néneihez, úgy hogy végre nélkülözhetlenbé vált az ifjú leánynak. — „Miért búslakodik olly igen Gitta kisasszony,“ így szólott ha ollykor külön találkoznak, „hogy nem olly szőke vagy fejbőrű mint a' két néje? Hiszen én gyakran hallám a' bátyámtól, ki sokat utazott idegen földön, hogy Táliánországban az asszonyoknak mind fekete hajok és fekete szemök van, 's hogy egy pár szemcsillag sötét mint az éj, 's hollófekete fürtök Németországban miut valami ritkaság bámultatnak.“ — „Mit használ az nekem? Midőn nem lakom ott 's a' hont, mellynek czitromerdeiről annyit hallok beszélni, vagy Németországot nagy pompás székvárosival soha meg nem látom.“ — „Nos, nos, Gitta kisasszony, Dánországban is csak meglehet élni, 's a' szerencsegyökér itt is terem annak számára, ki meg tudja lelteni.“ — „Szerencsegyökér?“ — „Az ám; nem tudja a' kisasszony, hogy van egy gyökér, mellyet májusban vagy novemberben szokott kiásni, a' ki ért hozzá? — Ha egy leányzó kék szalagban nyakán hordozza, bizonyos lehet abban, hogy a' legények mind belé szeretnek.“ — Gitta kétkezdőleg rázta fejét 's mondá mosolygva: „És te Tina, ki egy illyes titkot tudsz, nem tudál még férjre szert tenni?“ — „Ej, kisasszony, én soha sem állhattam a' férfiakat; hamisak és ravszo-
k egyről egyig, 's a' ki kerüli őket, jól teszi. De hogy a' szerencsegyökérrel így van a' dolog, mint mondám, azt a' kisasszony bizvást liheti.“ — Gitta gondolkozásba mélyedt; az ő

tüzes phantasiája könnyen hajolt illy csodásszerű dolgokra. Igen örömet kísértette volna meg a' gyökér erejét 's májust ahítva várá.

Az édesanyjának volt egy ifjúkori barátja, ki néha meglátogatá 's kiben teljes bizalmát helyhezé, 's ezt meg is érdemlé az öreg kalmár. A' három leányhoz is szives volt ő, atyailag nyájaskodott velök, 's néha megajándékozá, mindeniket hajloma szerint, az idősbeket szalaggal és finom vászonnal, az ifjabbat könyvvel, sőt egyszer hárfával. Egyszersmind ígéré, hogy tannittatni fogja e' dánoknál akkor még nem igen használt hangszeren játszani. Az anya csóválta ugyan fejét 's kifogásokat vala teendő, de az ősz kalmár nyájason szoritá kezét, félre voná 's halkal soká beszélgete ő vele. — Elégült mosollyal hallgatá a' nő, megilletődve intett végre fejével 's kezét barátságosan szoritá. — E' beszélgetés után a' komoly anya gyöngédebben kezdé bálni Gittával; gyakran tekinté őt ama búvegyes örömmel, mellyel szemlélni szoktunk egy kedves lényt, kitől majd el kell válnunk 's kit e' miatt most kezdünk egész szivből szeretni. 'S hányszor nem ébreszti maga az elválás az addig alvó szeretetet először!

Nem kelle többé Gittának reggeltől estig hímezni; maga az édesanya biztatá most, magát a' hárfán gyakorlani 's a' háztartásban is tanítgatá őt. — A' két néni, kiknek nem vala batorságuk anyjokat e' változás oka iránt kérdezni, titkon közlé elébb bámulását egymással, de semmi különös nem esvén, végre elhallgattak. Azonban Tina mosolygott magában 's jelentős arcczal suttogá Gittának: „Nem gyanít-e valamit a' kisasszony? Tartson számot rá, mit mondok: az édes anyja férjhez készíti a' kisasszonyt; ő 's a' gazdag kereskedő valami kérést tartnak számára, különben gonoszul kellene csálódnom.“ — „Ki lehetne az?“ kérdé elpirulva a' lány szinlett fölnevevéssel. — „Ej, ki volna más mint a' jó öregnek tulajdon fia, ki nyolcz évvel ezelőtt Hamburgba ment tanulni 's egy év óta utazik? Annyit tudok hogy Fridrik urfit naponként várják; az atya vénül 's a' ke-

reskedést fiának fogja átadni; hát miről gondolkoznék mint egy szép menyéről; hiszen ő özvegy, 's nincs több gyermeke mint azon egy fia.

Gitta hallgatott, de Tina sejtései nem látszottak olly igen alaptalannak. Édes anyja is csak közelebbről szöla Fridriknek haza jötéről, 's ennek atyja mindig feljebb szerette őt nővéreinél, 's édes anyja megváltozott bánása is hasonlót hagyta sejtetni. — Ő csak alig emlékezék az ifjura, kit eddig ritkán látott vala; de bizonyosan derék és hű leend az 's dusnak is kell lennie, 's kétségkül már rég elhagyta külföldön a' balítéletet, mellyet a' dánok a' barnák ellen ápolnak. A' gondolat olly korán férjhez menni, olly fényes házba jutni 's egy ifju, derék embernek lenni hölgyévé, hizelgett neki. Eltűnt keserűsége, mert nem érzé magát többé alánézve; ő most szelid volt és szeretetre méltó.

Jött a' szép május, a' fák zöldülni kezdtek, 's Tinának eszébe jutott a' szerencsagyökér. De bármint sovárga is Gitta utána, soha sem sikerülhete még is, mig világolt a' teli hold, ellopni magát a' gondos anya szemei elől. Hiába élt csellel szinléssel; mintha gyanította volna Gitta szándokát, egy perczig sem hagyá egyedül 's így tölt el május a' nélkül hogy a' lányka boldogult volna tervében.

Egyik nap, midőn a' lányok a' munkánál ülnének, belép az öreg kalmár két deli ifjútól követve. Vigan kiált fel: „Im, édes barátném, itt látja kegyed az én fiamat 's barátját Reinholdot, ki őt Németből ide kísérte 's köztünk akar megtelepedni,“ — Az anya nyájason köszönté vendégit 's kéré maradnának meg házában. A' három leány dán szokás szerint kezét nyújtá a' vendégeknek, szemeit erre szemérmesen lesüté, de Gittának sötét pir futá el barnás arczaít. — Az egyszerű ebéd alatt Fridrik ült Gitta mellett 's kitűnő figyelemmel volt iránta. A' fiatal német, ki dánul jól tudott, szerényen közelgett a' szép Katinkához és szemei benső érzéssel nyugvának bájos arczáján.

Eddig soha nem érzett gyönyörérettel lépett bé Gitta estve a' hálószobába. Nénjeinek,

kik Fridrik nemes tartását 's Reinhold kedveltő személyét magasztalák, mit sem szölott, hogy szabadabban édeleghessen álmain. — Az ifju Fridrik tetszett neki a' nélkül hogy épen mély nyomot hagyna szivében; de szende, mivel valója különösen vonzó 's érdekes volt. Gitta hálásan 's öntetszőleg igénylé őt már sajátjának, elragadó örömmel képzelé magát házi ne-jének, többé nem az édes anyjától függő ne-jének.

Fridrik gyakran látogató, barátja kíséretében az özvegyi házat, sokat beszélgetett Gittával 's úgy látszék tökéletesen ismerni kívánja. — Reinhold Katinkához vonzódeék. Az anya édes örömmel szemlégeté a' fejlő szerelmet. — Igy mulék néhány hó, Fridrik barátjával társulva, apja kereskedését átvevé, az utolsó gyakron hoszsazon beszélgete a' lányok anyjával, 's Gitta boldog volt a' szép jövő rémletében. Milly gyorsan mozogtak most ujjai a' bársonyon, mellyet aranylevelkéekkel himezett, 's miből mint emlé-csimos főkötő fogna készülni, 's neki nőkorában nagyon illenek! Melly vigan zendült meg dala, mellyet Katinka is együtt énekelt, 's mily nyájas volt mindenkizez a' házban! Elhalványult ugyan ollykor Mari 's alig birta könyűit visszatartani, de mivel megszokta volt magán uralkodni, vidorságot szinlelt és búját szivének legbelsejében mélyen titkolta.

Egyszer parancsot ád az édes anya a' csinos tiszta házat zöld koszorúkkal körül aggatni 's nagy készületeket rendel egy innepies dúslakomához. Következő nap meghagyja leányinak innepi köntöseiket fölvenni 's maga is diszruhájába öltözik. Ebédkor megjelentek vendégi, az öreg kalmár, fia és Reinhold. Az ifjak mindenik lánynak átadák a' magokkal hozott em-léket, mit azok édes anyjuk engedelméből elfogadtak. — Kezdődött az ebéd; Reinhold, Katinka, Gitta 's az anya vidámon voltak, Fridrik néha mintegy biztatólag pillantott a' halvány Marira 's az atya zavarodva nézett a' tányérfe-nékre. Midőn felköltek az asztaltól, Reinhold kezén fogá a' piruló Katinkát, 's anyja elébe vitén monda: „Hogy mi már rég szeretjük egy-

mást mind ketten, nem lesz titokban kegyed előtt, érdemes anya, engedje meg nekem még valamivel többet esdeni jószívűségéről, mint már önként megadott: adja nekem, áldásával egyetemben Katinkát, hitvesül.“ — A' leány térdre esék az édes anya előtt, kit ez nyájason felemele, 's kezét Reinholdnak nyujtá e' szókkal: „Vedd őt, érdemes úr, most már fiam, becsüld meg és légy hozzá hű miként ő leszen

hozzád, 's isten áldja meg a' ti szerelmeitek édes gyermekim.

Ekkor hirtelen ragadá Fridrik Máriának remegő kezét, leborult vele az elbámult anya lábaihoz 's mind ketten csak halkal susogák: „Anyám, apám!“

(Folytatása közelebbről.)

Kazir.

KÖZLEMÉNYEK.

Czinádi Pál emléke.

A' napokban Kolozsvártt sirásás közben egy réztáblára találtak. A' tábla hossza 6, szélessége ugyanannyi bécsi hüvelyk, elő és hátlapja aranyozott, 's hol az aranyozás megkopott, krispán fogta bé. Két átfurt füle van középsben, mellyel hihető egykor koporsóhoz volt szegezve. Hogy koporsó tábla lehetett, az elő lapon tisztán olvasható ímez felírás bizonyítja:

D. O. M. S.

Paulus Czinadi Claudiopolitanus Philosophiae ac Medicinae Excellentissimus Doctor hoc tumulo conditus est, qui post multas peregrinationes in scholam patriae ab amplissimo senatu Claudiopolitano a. 1608. introductus ad annos XXIV magna cum laude Rector extitit. Pius autem se uex ab Ecclesia pia A. 1632 in superintendente electus 4 annos praestantissime floruit, obiit autem die 3 x-ris A. 1636 aetatis vero suae 65 apoplexia ereptus.

Ezen felirathól csak annyit tudunk, hogy Czinádi Pál a' kolozsvári tanács által az akkori elnevezés szerint iskola mesteri, később a' kolozsvári kegyes ecclesiától püspökké választatott. De mellyik iskola rectora, 's ecclesia püspöke volt? azt hihetőleg azon okból nem jegyezték le réztáblára, mert 1600 körül Kolozsvár legnagyobb része az unitaria vallást követvén az unitariusok per excellentiam csak is ön megyjöket neveztek ecclesiának. Hogy az unitaria iskola rectora, 's ecclesia püspöke volt Czinádi Pál kétséget sem szenved. Ám lássuk mit ír róla Székely Sándor „unitaria vallás története“ czimű munkájában 99 és 135 lapokon:

99 l. „Csanádi Pál egy alsó Magyarországról Csanádról Kolozsvárra lakni jött erszénygyártó fia volt, kit kolozsvári polgár Csanádi Ferencz jelességeiért megkedvelvén örökbe fogadott, és tanitattott az ottani u-

nitaria ecclesiában, hol nagy elméjének előre kitünő jeleit adván — közkedvességet nyert; 1593-ban 23 éves korában a' toroczka aliskola igazgatására vitetett, honnan 1597 papjával együtt, ki Kolozsvárra papul vitetett, vissza ment Kolozsvárra, honnan 1598 végén az ő tordai iskola igazgatója lett. — 1603 Kromer Andrással együtt academiákra ment — 1608 vissza jövéna' kolozsvári unit. anyaiskolában lector, később rectorrá utóbb 1632-ben az unitaria ecclesiák püspökévé lett.“

135 l. Segesvári Bálint naplója után. „1632. sept. 2-kán választák püspökké a' kolozsvári schola mestert Csanádi Pált — nőtelen legényt — nagy őszibe elegyedt kis ember, nagy hirtelen haragu száraz ember, bölcs okos medicus, igen gyorsan járó, a' fejedelemhez igen hordozták, Conventséget (?) is viselt ugyan akkor mikor püspökké választák.

Gelei István gy. fejevári iskola igazgatóval tartott vetély iratai néhol ma is léteznek. Munkái közt legjelesebb, mellyet a' keresztiségről írt Eethlen István kívánatára 1615.

N.

Ötletek.

1.

„Kinek Krisztus a' barátja, könnyű annak idvezülni“ ezt mondja a' magyar közmondás: hát a' kinek a' „Világ“ a' barátja? Kérdjük meg gr. Sz. Istvánt, alig hiszem hogy úgy ne vélekedjék róla, mint Göthe egykor a' barátairól: „Uram örizz-meg tőlök!“

2.

„Kedvesem, miért nem szólitsz te is engem olyan szép nevekkal mint más férjek a' nejeiket?“ monda egy hamis menyecske. „Nó Rózsi, ezután mindig angyalomnak szólítlak, csak jusson eszedbe, hogy az angyalok kétfélek; jök és rosszak!“ — Mostanság annyit olvasunk az itt, ott, vagy inkább mindenütt tartott „velős beszédekről,“ engedjek meg tudósítóink, hogy nekünk is jussanak eszünkbe a' velők különféle nemei p. o. ember velő, ökör velő, liba velő 'sat. 'sat.

W.